

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף לז

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניו: הם יושבים על הקרקע לפני הסנהדרין קטנה (של 23 דינים). בכל שורה 23 תלמידי חכמים. הסיבה לכך, כי אם יוצר מצב שהדיינים יתחלקו לשתי קבוצות בדיני נפשות 11 מזכים ו-12 מחייבים, הם לא יוכלו לפסוק לחובה, כי אסור להטות את הדין בדיני נפשות על פי רוב של דעה אחת יותר על המזכים. ולכן היו מוסיפים שני חכמים מהשורות הללו לדיינים, והיו סופרים שוב את הדעות. ואם שוב פעם לא היו שני דינים יותר במחייבים על המזכים, היו מוסיפים עוד שניים, עד 48 חכמים, כי ניתן להוסיף על הסנהדרין של 23 עד שיהיו בה 71 דינים.

ומכיון שאין דרך ארץ להושיב שתי שורות של 24 חכמים, כי אז שורות החכמים יהיו גדולות מהדיינים. וכן אין דרך ארץ להושיב שורות קטנות יותר מהדיינים, אלא צריך לעשות שורות של 23 כמספר הדיינים. ועדיין אין דרך ארץ לעשות שתי שורות של 23 ועוד שני דינים, ולכן עשו שלוש שורות של 23 כל אחת (למרות שכאמור יש צורך רק ב-48 מתוכם).

התלמידי חכמים יושבים בשורות לפי דרגתם. דהיינו הראשון בשורה הראשונה הוא הגדול בחכמה מכולם, לידו (משמאלו) יושב השני לו בחכמה, וכן הלאה עד סוף השורה. וכן משורה לשורה החכמים יורדים בדרגתם.

אם מת אחד מהדיינים וצריכים לסמוך דיין חדש, ממנים את החכם הראשון בשורה הראשונה. ואז החכם שישב לידו זז למקום הראשון, וכן הלאה כל אחד זז מקום אחד קדימה (לצד ימין). כך שהראשון בשורה השניה עובר למקום האחרון בשורה הראשונה, וכן הראשון בשורה השלישית עובר למקום האחרון בשורה השניה. ולמקום האחרון בשורה השלישית שהתפנה, לוקחים אחד מהקהל.

גמרא: מנא הני מילי: שהסנהדרין יושבים בחצי גורן עגולה?

א"ר אחא בר חנינא: נאמר "שִׁרְרָךְ אֲנִי הַסֵּהר אֶל יַחְסֵר הַמֶּזֶג בְּטַגְךָ עֲרַמְת חֲטָיִם סוּגָה בְּשׂוֹשְׁנֵימִי". הגמרא דורשת את הפסוק על הסנהדרין.

'שררך' - טבור. זהו משל לסנהדרין היושבת בבית המקדש הנמצא באמצע העולם (והוא מרכז העולם).

'סהר' - ירח. הסנהדרין יושבים בצורה עגולה.

שאם הוצרך אחד מהם לצאת וכו': אם הוצרך אחד הדיינים לצאת לעסקיו, עליו לוודא שנשארו לפחות 23 דיינים בסנהדרין. לומדים זאת מהמשל של מזיגת יין, שהדרך למוזגו חלק אחד של יין בשני חלקים של מים (מדובר ביין של פעם שהיה חזק ולא היה אפשר לשתותו בלי מזיגה). והנמשל שתמיד צריך שישארו לפחות שלישי מהסנהדרין (23 מתוך 69, וה-2 הנוספים אינם נספרים כי אי אפשר לחלק אותם לשלושה).

עיקר הסנהדרין הם 23 דיינים, שבמספר הזה דנים דיני נפשות, והשאר טפלים להם (מהרש"א).

שאפילו כסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות: עם ישראל, אפילו שיש להם גדר קלה כמו גדר של שושנים מול האיסור, הם לא פורצים את הגדר והם לא עוברים את העבירה.

והיינו דאמר ליה הוא מינא: וכמו ששאל מין אחד את רב כהנא איך אתם אומרים שמותר לנידה להתייחד עם בעלה, מדוע אינכם חוששים שהם יגיעו ליד עבירה, כמו אש המהבהבת (= דולקת) בנעורת?

אמר לו התורה העידה עלינו בפסוק הנ"ל, שמספיקה לנו האזהרה שהיא אסרה עלינו בתורה שלא לשכב עם נידה, כדי שלא נעבור את העבירה.

"וירח את ריח בגדיו" אל תיקרי 'בגדיו' אלא 'בוגדיו': שאפילו להם יש ריח טוב, כי גם להם יש מצוות.

הנהו בריוני: מעשה בכריונים שגרו בשכנות לרבי זירא. רבי זירא היה מקרב אותם כדי שהם יחזרו בתשובה, אך החכמים הקפידו על כך. כשהוא נפטר אמרו הבריונים עד עכשיו היה את 'החרוך קצר השוקיים' שהיה מתפלל ומבקש עלינו רחמים, אבל עכשיו מי יתפלל עלינו? כתוצאה מכך הם הרהרו בליבם וחזרו בתשובה.

הם כינו את רבי זירא כך, כי הוא היה נמוך קומה ורגליו נחרכו (המעשה מובא במסכת בבא מציעא פה).

אמר אביי שמע מינה כי ניידו כולהו ניידו: כשדיין אחד נפטר וממנים דיין חדש מתוך השורות, כולם זזים מקום אחד קדימה, וכמו שביארנו במשנה.

קושיא: ולימא להו וכו': יטען החכם שבראש השורה השניה שהוא לא מעונין לעבור לשורה הראשונה, כי עד עכשיו הוא ישב בראש השורה, ועכשיו הוא הולך לשבת אחרון ב'זנב' השורה! וכן יטען הראשון שבשורה השלישית שאינו מעוניין לעבור למקום האחרון בשורה השניה! **תירוץ:** אמר אביי דאמרי ליה הכי הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים:

משנה: כיצד מאיימין את העדים על עידי נפשות: כדי שלא יעידו עדות שקר.

שמא תאמרו מאומד: אולי אתם רוצים להעיד 'מאומד' (ויתבאר בגמרא), או מפי השמועה, או עד מפי עד, או מפי אדם נאמן.

דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו: אם הוא העיד שקר לחייב את חברו ממון, הוא יכול ללכת לשלם לו את הכסף שהפסיד לו, ולכפר על העבירה.

המשנה מביאה פירוש נוסף לפסוק "דמי אחיך", אמנם את הפירוש הזה לא היו אומרים לעדים (יד רמה).

דבר אחר "דמי אחיך" שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים.

המשנה ממשיכה בדברים שאומרים לעדים:

לפיכך נברא אדם יחידי: אדם הראשון נברא יחידי כדי ללמד שמאדם אחד נברא עולם שלם של כל האנושות.

המשנה מביאה טעמים נוספים מדוע נברא אדם יחידי, ואתם לא היו אומרים לעדים.

ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך: אם היו נבראים שני אנשים ראשונים, היה אחד אומר לחבירו שהאבא הראשון שלו גדול מהאבא הראשון של חברו. לכן נברא רק אדם ראשון אחד.

ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים: וכל רשות בראה לעצמה אדם אחד.

ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות: אם אדם עושה חותמת אחת מברזל כדי לעשות צורה על מטבעות, כל המטבעות יוצאות באותה הצורה.

אבל הקב"ה ברא חותם אחד שהוא אדם הראשון, וממנו יצאו כל בני האנושות כשלכל אחד יש פנים אחרות.

המשנה ממשיכה בדברים שאומרים לעדים:

ושמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת? איננו רוצים להעיד. אלא שעל כך נאמר "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע, אִם לֹא יִגִּיד וְנָשָׂא עֹנֹו!"

ושמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה: עדיף לנו לעמוד באיסור הנ"ל של 'ואם לא יגיד', ולא להתחייב עונש על הריגתו. התשובה היא שאם הוא רשע לא יהיה לכם שום עונש כי "בְּאִבּוֹד רְשָׁעִים רְנָה".

גמרא: ת"ר כיצד מאומד וכו': איך מאיימים על העדים שלא יעידו 'מאומד'? אומרים להם אולי ראיתם את פלוני רץ אחרי חבירו לתוך החורבה, ורצתם אחריו, ומצאתם את פלוני כשהוא אוחז סייף בידו והדם מטפטף מהסייף, וחבירו ההרוג מפרפר. אם זה מה שראיתם הרי שלא ראיתם כלום, כיון שלא ראיתם איך שהוא הורג אותו אלא אתם מבינים זאת מאומדן הדעת.

אראה בנחמה: כלומר לא אראה בנחמת ציון אם לא ראית...

קושיא: והאי בר נחש הוא וכו': וכי אותו רוצח עונש מיתתו הוא ע"י הכשת נחש? והרי גם לאחר שנחרב בית המקדש ובטלה הסנהדרין וכבר לא דנים דיני נפשות, בכל זאת דין ארבע מיתות לא בטלו, כלומר שמן השמיים מענישים את החייב מיתה בדבר הדומה למיתה שהוא חייב בה, כגון מי שחייב סקילה או נופל מהגג ומת, שזה דומה לסקילה שהיו זוחפים אותו מבית הסקילה למטה, או שחיה מפילה אותו ודורסת אותו לארץ בדומה לסקילה, ומי שחייב שריפה או נשרף בדליקה או שנחש מכיש אותו והארס של הנחש 'שורף' אותו, ומי שחייב הריגה בסייף או נמסר למלכות ומתיזים את ראשו בסייף או שליסטים באים עליו וזרכם להרוג בסייף, ומי שחייב חנק או טובע בנהר ונחנק או שמת במחלת 'אסכרה' הגורמת לחנק.

וא"כ קשה מדוע אותו רוצח מת ע"י הכשת נחש ולא ע"י סייף שהיא מיתתם של הרוצחים.

תירוץ: הוא חטא אחריתי הוה ביה: לאותו רוצח היה חטא נוסף, והוא היה חייב שריפה עבור אותו חטא, והכלל הוא שמי שחייב שתי מיתות נידון במיתה החמורה, ומיתת שריפה חמורה ממיתת סייף, ולכן הכישו נחש.

*

למדנו במשנתנו - מאומד (...שמא תאמרו מאומד...):

בדיני נפשות הוא דלא אמדין הא בדיני ממונות אמדין: משמע שרק בדיני נפשות לא מעידים מאומד, אבל בדיני ממונות מעידים מאומד, שהרי רק במשנתנו העוסקת בדיני נפשות נאמר שמאיימים עליהם שלא יעידו מאומד, אבל לעיל (כט.) לגבי דיני ממונות לא אמרה המשנה שמאיימים עליהם כך.

כמאן כר' אחא: וזה כשיטת רבי אחא בברייתא - רבי אחא אומר גמל העסוק בתשמיש, ודרך הגמל בשעת תשמיש להכות ברגליו את הגמלים שסביבו, ונמצא גמל הרוג בצידו, ברור הדבר שהגמל הזה (שהיה עסוק בתשמיש) הרג אותו. ע"כ הברייתא.

נמצא שבדיני ממונות כן הולכים אחר אומדן הדעת, שהרי אנו מחייבים את בעל הגמל לשלם על הגמל שהרג למרות שלא ראינו שהוא הרג אלא רק ע"פ אומדן הדעת.

דחיה: וליטעמין: ולשיטתך, הרי המשנה כאן לגבי דיני נפשות אמרה שמאיימים עליהם שלא יעידו עד מפי עד, ואילו לגבי דיני ממונות היא לא אמרה זאת, ובכל זאת למדנו במשנה לעיל (כט.) שאם העד אומר 'איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו' דהיינו עד מפי עד, 'לא אמר כלום', א"כ מוכח שלמרות שעד מפי עד פסול גם בדיני ממונות, בכל זאת רק בדיני נפשות מאיימים עליהם שלא יעידו עד מפי עד, וכמו כן לגבי עדות מאומד למרות שהיא פסולה בדיני ממונות אבל רק בדיני נפשות מאיימים עליהם שלא יעידו מאומד, כיון שאנו רוצים להרבות ולפרש באיומים (ולעומת זאת בדיני ממונות אין לנו עניין לאיים עליהם כ"כ).

*

חבורות חבורות: ולכן נאמר "ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה".

פציעות: מכת חרב נקראת 'פצעים'.

[מכאן ע"פ ביאור 'חברותא']

וא"ר יהודה בריה דרבי חייא גלות מכפרת עון מחצה, מעיקרא כתיב "והייתי נע ונד", ולבסוף כתיב "וישב בארץ נוד": כלומר, בתחילה היה עונשו של קין לנוע

ולנוז, ולבסוף לאחר שגלה כיפרה לו גלותו מחצה, ושוב לא הוצרך לנוע ונשאר בארץ נוד.

אמר רב יהודה, גלות מכפרת שלשה דברים: חרב, רעב, ודבר.

שנאמר בירמיהו, בעת מצור הכשדים על ירושלים **"כה אמר ה' היושב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נפשו לשלל"**.

ומבואר, שהגולה ויוצא ממקומו, ינצל מחרב, רעב, ודבר.

והנה, לדעת ר' יהודה, אין הגלות מועילה אלא להנצל מגזירת מיתה על ידי חרב רעב ודבר, אך אינה מועילה להחזיר את האדם למצבו הקודם.

אך ר' יוחנן **אמר, גלות מכפרת על הכל**, אף להחזיר את האדם למצבו הקודם.

שנאמר ביכניה מלך יהודה **"כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי, גבר לא יצלח בימיו, כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה"**.

ומבואר, שגזר עליו הקב"ה שלא יוליד בנים אחר ירידתו לבבל, ואיש מזרעו לא ישב על כסא המלוכה.

ואילו בתר דגלה כתיב **"ובני יכניה, אסיר שלתיאל בנו"**,

ובודאי בנים אלו נולדו לו אחר שירד לבבל, שהרי דרשו חכמים, שקרא לבנו **"אסיר"** על שם **שעיברתו אמו בבית האסורין**.

ו**"שלתיאל"** על שם **ששתלו אל בכטן אמו שלא כדרך הנשתליון**. [כלומר התעברה שלא כדרך הטבע],

[דף לח.]

מבארת הגמרא: **דגמירי**, [מקובלנו] **שאין האשה מתעברת מעומד והיא נתעברה מעומד**. שהיה בית האסורים צר, ולא היה מקום לשכב, ושלשלו לו שם את אשתו, ובא עליה והתעברה.

דבר אחר, "שלתיאל" שנשאל על אלתו אל. כלומר הקב"ה נשאל על שבועתו, שנשבע שלא יהא לו בן.

וכן בנו של שאלתיאל נקרא **זרובבל**, על שם **שנזרע בבבל**. ומכל הדרשות הללו מבואר, שנולדו לו בנים אחר שגלה לבבל.

וכן אותם בנים ישבו על כסא המלוכה, שהרי **מה שמו** של זרובבל נכדו? **נחמיה בן חכליה שמו**. והוא העלה את ישראל מבבל.

ומוכח שהגלות שגלה יכניה, כפרה לו על כל עוונותיו.

[עד כאן ע"פ ביאור 'הברותא']